

Verslag van de jury betreffende archeologische en kunsthistorische studies
over Italië die verschenen zijn in de jaren 2018-2020

De periode van waarover de WIS prijs wordt uitgereikt – de jaren 2018 tot en met 2020 – wordt gekenmerkt door de COVID pandemie. Sinds het uitbreken van deze pandemie in maart 2020 was het vrijwel onmogelijk om naar Italië te reizen en daar onderzoek te doen. Wat voor gevolgen dat heeft gehad voor onderzoeksactiviteiten en publicaties valt nu nog niet precies te zeggen. Enerzijds heeft het reisverbod het onmogelijk gemaakt om ter plaatse in Italië informatie te verzamelen, maar anderzijds kan het verplicht thuiswerken een goede gelegenheid zijn geweest om zich te bezinnen op materiaal dat in de loop der jaren is verzameld en dat te verwerken tot artikelen en boeken. Als dat laatste het geval is, kan de jury die over drie jaar de prijs zal uitreiken over de periode van 2021 tot en met 2023 een ruime keuze aan publicaties tegemoet zien.

De oogst van de periode 2018 tot en met 2020 bestaat overwegend uit bijdragen aan bundels en tijdschrift-artikelen, die zijn geschreven door ‘gevestigde’ onderzoekers. Weliswaar zijn enkele jongere onderzoekers bezig met promotie-onderzoek op het gebied van de Italiaanse kunst, maar hun onderzoek heeft nog niet geresulteerd in substantiële publicaties. De juryleden zijn overigens bezorgd voor de toekomst van het Italië onderzoek op langere termijn, omdat er aan de Nederlandse en Vlaamse universiteiten op dit moment geen enkele hoogleraar Italiaanse kunst meer is. Professor Michaël Kwakkelstein heeft weliswaar Italiaanse kunst als zijn leeropdracht, maar als directeur van het Nederlands Instituut in Florence is hij voor Nederlandse studenten letterlijk ‘ver weg’. Zo lijkt er een einde te komen aan een lange traditie van hoogleraren Italiaanse kunst als Henk van Os, Anton Boschloo en Henk van Veen, en hoogleraren die zich vanuit aanverwante vakgebieden ook bezig hielden met Italiaanse kunst, als Sible de Blaauw en Bram Kempers.

Desondanks zijn er in de afgelopen drie jaar mooie publicaties verschenen. Een aantal daarvan had te maken met de 500ste sterfdag van Leonardo da Vinci, in 1519. (Tussen haakjes: evenementen en publicaties naar aanleiding van de 500ste sterfdag van Rafaël, in 1520, werden abrupt onderbroken door de COVID uitbraak.) Daartoe behoren diverse bijdragen van Michaël Kwakkelstein – die overigens ook bijdroeg aan de catalogus van de Leonardo-tentoonstelling ‘Spreekende gezichten’ in het Teylers Museum in Haarlem, in 2018 – de artikelen van Maria Forcellino in de catalogus van de Leonardo tentoonstelling in Rome en het speciale *Incontri*

nummer over Leonardo, en het boek van Joost Keizer, dat in 2019 is verschenen bij de University of Chicago Press, met de titel *Leonardo's Paradox: Word and Image in the Making of Renaissance Culture*. In dit boek analyseert Joost Keizer op verfijnde wijze de paradox dat de schilder Leonardo veel meer heeft geschreven dan hij heeft geschilderd, en dat schrijven voor hem een belangrijker medium lijkt te zijn geweest om zijn gedachten te ontwikkelen dan schilderen.

Andere publicaties, die niet over Leonardo gaan maar ook vermelding verdienen, zijn die van Arno Witte en Lex Bosman. Arno Witte heeft als redacteur en als auteur bijgedragen aan de zeer nuttige en mooie *Companion to the Early Modern Cardinal*, uitgegeven door Brill in Leiden, in 2020, in de serie *Brill's Companions to the Christian Tradition*. Lex Bosman heeft, ook als redacteur en als auteur, bijgedragen aan een deel uit de *British School at Rome Studies*, nl. *The Basilica of Saint John Lateran to 1600*, dat is verschenen in Cambridge, eveneens in 2020. De jury wil tevens melding maken van de publicaties van Victor Schmidt, die zich geleidelijk opstapelen tot een forse stapel studies over een tijdperk van de Italiaanse kunst dat in Nederland ten onrechte steeds minder aandacht krijgt, namelijk de Trecento en de (vroege) Quattrocento. Een bijzondere vermelding verdient het boek van Machtelt Brüggen Israëls, *Piero della Francesca and the Invention of the Artist*, dat in 2020 is verschenen bij Reaktion Books in Londen. In dit boek brengt zij de kennis over Piero della Francesca bij elkaar die zij in de loop der jaren heeft verworven, op een manier en in een stijl die duidelijk en heel toegankelijk zijn, ook voor niet-specialisten, en die tegelijkertijd getuigen van haar inzicht en begrip van Piero's werk.

Omdat de WIS ook bedoeld is als een aanmoediging voor jongere onderzoekers om voort te blijven gaan op het pad van Italië studies, heeft de jury uiteindelijk een keuze gemaakt – een moeilijke keuze – tussen twee publicaties die allebei zijn gebaseerd op grondig archiefonderzoek in Italië en die allebei een vruchtbare bodem zijn voor verder onderzoek. Beide studie zijn oorspronkelijk verschenen als proefschrift aan een Nederlandse universiteit en zijn vervolgens gepubliceerd als een Engels-talig boek, wat aangeeft dat beide studies toegankelijk zijn voor – en hopelijk ook gebruikt zullen worden door – een breed, internationaal publiek.

De eerste van deze publicaties is het boek van Elisa Goudriaan, *Florentine patricians and their networks. Structures behind the cultural success and the political representation of the Medici Court (1600-1660)*, verschenen bij Brill in Leiden, in 2018, als deel 14 van de serie *Rulers &*

Elites. In dit boek richt Elisa Goudriaan de aandacht op een tijdperk en aspecten van de cultuur in Florence, die veel minder zijn bestudeerd dan de kunsten van de 14de, 15de en 16de eeuw in Florence. Zij richt de schijnwerper op de 17de eeuw en op de kringen van hovelingen en adellijke families rondom de overheersende Medici-familie – dus niet op de Medici-familie en de groothertogen zelf. Op basis van talloze archiefdocumenten beschrijft ze hoe de Medici in belangrijke mate afhankelijk waren van de hun vertegenwoordigers buiten Florence, die niet alleen dienden als de ogen en oren van de Medici aan de diverse hoven van Europa, maar daar ook een beeld uitdroegen van Florence als toonaangevend centrum op het gebied van kunsten en cultuur. Tegelijkertijd wisten deze vertegenwoordigers ook hun eigen culturele belangen te behartigen. Met deze benadering onttrekt Elisa Goudriaan de 17de eeuw in Florence aan de schaduw van de voorgaande eeuwen en laat zij er een licht over schijnen, dat nu eens niet uitsluitend op de Medici is gericht. Door deze nieuwe invalshoek, die is gebaseerd op een grote hoeveelheid tot op heden onbestudeerde informatie (vooral archiefmateriaal), biedt het boek van Elisa Goudriaan vele aanzetten voor verdere studie.

De tweede van deze publicaties is het boek van Marije Osnabrugge, *The Neapolitan Lives and Careers of Netherlanish Immigrant Painters (1575-1655)*, verschenen bij Amsterdam University Press in 2019, in de serie *Amsterdam Studies in the Dutch Golden Age*. Net als Elisa Goudriaan, richt Marije Osnabrugge aan de hand van veel documenten de aandacht op een onderbelicht terrein van onderzoek: Nederlandse schilders in Napels omstreeks 1600. Het verblijf van Nederlandse kunstenaars in Rome, Florence en Venetië in dezelfde periode is relatief goed bestudeerd, maar aan de aanwezigheid van Nederlandse kunstenaars in Italië ten zuiden van Rome is nog maar weinig aandacht besteed. Dat Marije Osnabrugge zich op dit onderwerp heeft geconcentreerd is alleen al bewonderenswaardig omdat zich in Napels – in tegenstelling tot in Rome en Florence - geen goed toegerust, comfortabel Nederlands Instituut bevindt, dat kan dienen als uitvalsbasis ter plaatse. Bovendien zijn de archieven van Napels de Tweede Wereldoorlog niet ongeschonden doorgekomen en moet men dus rekening houden met lacunes. Desondanks is het Marije Osnabrugge gelukt om een goede indruk te geven van de verschillende manieren waarop Nederlandse schilders die zich voor langere tijd in Napels vestigden, probeerden zich een positie te verwerven in de plaatselijke kunstwereld en hoe sommigen met meer succes integreerden dan anderen. Een sprekend voorbeeld is de carrière van Aert Mytens die zich opwerkte van een kopiist van altaarstukken tot een gerespecteerd kunstenaar, maar die na bijna 25 jaar Napels verliet om niet-artistieke redenen. Het huwelijk met zijn tweede, uit Napels afkomstige vrouw vroeg blijkbaar te veel van Mytens' integratie-

en incassatie-vermogen. Wat opvalt bij een aantal Nederlandse schilders die na Mytens in Napels actief waren, is hoe nauw de contacten zijn geweest met de toen al beroemde en beruchte schilder Caravaggio persoonlijk en/of met dienst werk. (Caravaggio verbleef in Napels in 1606 en 1607). Niet alleen werkten deze schilders in de stijl van Caravaggio, maar zij maakten ook kopieën die zelfs voor tijdgenoten niet te onderscheiden waren van het werk van de meester zelf. Hiermee voegt Marije Osnabrugge aan het zogenaamde ‘Nederlandse Caravaggisme’ een dimensie toe, die in de recente tentoonstelling in het Centraal Museum in Utrecht (2019) niet of nauwelijks aan de orde is gekomen.

Het was – zoals gezegd – voor de jury niet eenvoudig om een keuze te maken tussen deze twee publicaties, die beide zijn gebaseerd op grondig onderzoek in de archieven ter plaatse en die allebei een wezenlijke bijdrage leveren aan de bestudering van de kunsten in Italië, met aanzetten voor verder onderzoek. Uiteindelijk heeft de jury besloten om de prijs uit te reiken, als een verdere stimulans voor haar carrière als postdoc aan de Universiteit van Genève, aan Marije Osnabrugge.

De leden van de jury: Paola Cordone, Hans Cools, Maria Forcellino, Jan L. de Jong